

εκπαίδευση & θέατρο

Περιοδική έκδοση για την προώθηση του θεάτρου,
του εκπαιδευτικού δράματος, του θεατρικού παιχνιδιού
και των άλλων παραστατικών τεχνών στην εκπαίδευση

τεύχος
17
2016

Το Δράμα στην Πινακοθήκη – μια διεπιστημονική προσέγγιση του πίνακα ζωγραφικής ως πηγής μάθησης

Χριστίνα Μουρατίδου

i

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία
και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

Το Δράμα στην Πινακοθήκη – μια διεπιστημονική προσέγγιση του πίνακα ζωγραφικής ως πηγής μάθησης

Χριστίνα Μουρατίδου

εικόνα 2

Περίληψη

Το Δράμα στην Πινακοθήκη (ΔράσΠι) είναι μια διεπιστημονική μεθοδολογία για την εκπόνηση εργασιών εφαρμοσμένου δράματος, που προωθεί τη βιωματική μάθηση μέσα από –αλλά και σχετικά με– έργα ζωγραφικής. Συνδυάζει το Διαδικαστικό Δράμα, το Θέατρο στην Εκπαίδευση και το Δημιουργικό Δράμα, καθώς και την εξειδικευμένη συμβολή εικαστικών παιδαγωγών, με στόχο την παιδαγωγική και αισθητική παρέμβαση μέσα σε χώρους τέχνης. Για τον λόγο αυτό και τα εργαστήρια του Δράματος στην Πινακοθήκη πραγματοποιούνται πάντα μέσα στον χώρο που διαθέτουν οι πινακοθήκες, μπροστά από τα εκθέματά τους, και συγκεκριμένα μπροστά στο έργο τέχνης-ερέθισμα του εκάστοτε εργαστηρίου.

Η μεθοδολογία αυτή εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το φθινόπωρο του 2014 στα πλαίσια του προγράμματος του Κέντρου Θεατρικών Ερευνών του Νόβι Σαντ (Σερβία) «Δημιουργικά Εργαστήρια Δράματος στην Γκαλέρια Μάιτσε Σέρπσκι» – την κεντρική πινακοθήκη του Νόβι Σαντ. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε μέσα από δώδεκα δίωρα βιωματικά εργαστήρια για παιδιά του δημοτικού. Παρατίθεται η περιγραφή δύο εργαστηρίων, καθώς και ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση εννέα εργαστηρίων.

Λέξεις-κλειδιά: Διαδικαστικό Δράμα, Θέατρο στην Εκπαίδευση, Εφαρμοσμένο Δράμα, παιδαγωγική και αισθητική παρέμβαση στην κοινότητα, δραματικές συμβάσεις, ζωγραφική τέχνη

Το Δράμα στην Πινακοθήκη –ακρωνύμιο: ΔράσΠι– είναι μια διεπιστημονική μεθοδολογία για την εκπόνηση εργασιών εφαρμοσμένου δράματος, που προωθεί τη μάθηση μέσα από –αλλά και σχετικά με– έργα ζωγραφικής.

Τη ΔράσΠι επινόησαν και εφαρμόζουν οι ηθοποιοί και παιδαγωγοί δράματος και θεάτρου Χριστίνα Μουρατίδου και Άρμιν Γιόχαν Χατζιμούσις στα πλαίσια της μόνιμης συνεργασίας τους με το Κέντρο Θεατρικών Ερευνών του Νόβι Σαντ – CPI Novi Sad.

εικόνα 1

Η μεθοδολογία αυτή συνδυάζει μερικές από τις πιο διαδεδομένες μεθόδους του θεατροπαιδαγωγικού χώρου:

- περισσότερο, το Διαδικαστικό Δράμα (Process Drama),
- το Θέατρο στην Εκπαίδευση (Theatre in Education – TiE),
- το Δημιουργικό Δράμα (Creative Drama).

Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το φθινόπωρο του 2014 στα πλαίσια του προγράμματος του CPI Novi Sad «Δημιουργικά Εργαστήρια Δράματος στην Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε», την κεντρική πινακοθήκη του Νόβι Σαντ. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε μέσα από δώδεκα δίωρα εργαστήρια για παιδιά δημοτικού (και δύο εργαστήρια για νέους), που έλαβαν χώρα σε σταθερή εβδομαδιαία βάση, με δραματικό ερέθισμα δεκατέσσερις πίνακες ζωγραφικής της μόνιμης συλλογής της Γκαλέρια. Η θετικότερη αποτίμηση του προγράμματος από την ομάδα εικαστικών παιδαγωγών της Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε οδήγησε στο να συστηθεί η διοίκησή της θερμά τη μεθοδολογία ΔράσΠι στο δίκτυο πινακοθηκών-μουσείων της ευρύτερης περιφέρειας. Με τον τρόπο αυτό, και χάρη σε περαιτέρω χρηματοδότηση από τοπικούς πολιτιστικούς φορείς, έγινε δυνατή η εφαρμογή και ενός δεύτερου προγράμματος ΔράσΠι το φθινόπωρο του 2015, στο μουσείο της Σρέμσκα Μίτροβιτσα και στις πινακοθήκες-μουσεία των πόλεων Σούμποπιτσα, Κίκιντα και Σιντ.¹

Πρέπει να τονίσω εξ αρχής ότι απαραίτητος αρωγός μας στη διαδικασία προετοιμασίας των εργαστηρίων ΔράσΠι είναι οι εικαστικοί παιδαγωγοί των χώρων όπου δουλεύουμε. Αυτοί θα εισάγουν αρχικά εμάς τους εμψυχωτές, μέσω της δικής τους ειδικευσης, στη σπουδαιότητα των κομματιών της συλλογής, στο εικαστικό τους στίλ και στο ιστορικό πλαίσιο. Οι εικαστικοί παιδαγωγοί στις πινακοθήκες όπου δουλεύουμε είναι παρόντες σε όλο το εργαστήριο, υποστηρίζουν διεπιστημονικά τη ΔράσΠι, σχολιάζοντας καίρια τη σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενο της δραματοποίησης και στο εικαστικό ερέθισμα, ενώ συχνά παίζουν κι αυτοί ρόλους μαζί με τα παιδιά! Η επανατροφοδότηση από την πλευρά τους είναι καίρια και μόνο με αυτή θεωρούμε ότι συμπληρώνουμε την άτυπη αξιολόγηση κάθε εργαστηρίου.

Η σπουδαιότητα του χώρου εφαρμογής του Δράματος στην Πινακοθήκη

Αποφασίσαμε να υιοθετήσουμε τον όρο Δράμα στην Πινακοθήκη γιατί πραγματοποιούμε πάντα τα εργαστήρια της μεθόδου αυτής μέσα στον χώρο που διαθέτουν οι πινακοθήκες μπροστά από τα εκθέματά τους (εικόνα 1), και συγκεκριμένα μπροστά στο έργο τέχνης-ερέθισμα του εκάστοτε εργαστηρίου.

Καταφέραμε να συμφωνήσουμε με όλους τους πολιτιστικούς φορείς όπου έχουμε εφαρμόσει ως τώρα τη ΔράσΠι να έρχονται τα παιδιά στην πινακοθήκη ή στο μουσείο, και όχι να δουλεύουμε με αναπαραγωγές έργων από τις συλλογές τους στις αίθουσες δραστηριοτήτων που διαθέτουν ή στις σχολικές τάξεις. Μέσα από την εμπειρία του σχεδιασμού και του συντονισμού είκοσι εργαστηρίων ΔράσΠι, είμαστε πλέον σε θέση να παραθέσουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τη σπουδαιότητα του φυσικού χώρου εφαρμογής ΔράσΠι.

1. Αποτελέσματα αισθητικής σημασίας

Επιδιώκουμε έναν άμεσο δια-καλλιτεχνικό διάλογο ανάμεσα στα εικαστικά εκφραστικά μέσα του έργου τέχνης-ερεθίσματος και στα δραματικά εκφραστικά μέσα όσων συμμετέχουν στο εργαστήριο. Χάρη στην παρατήρηση του πίνακα στο φυσικό του μέγεθος, με τις φωτοσκιάσεις ή την ένταση του ανάγλυφου χρώματος, που δεν αποδίδονται στη φωτοτυπία, όσοι συμμετέχουν πετυχαίνουν διάφορα επίπεδα διάδρασης με την τέχνη των εικαστικών: από τα πιο απλά, όπως την πιστή αντιγραφή με το σώμα της στάσης μιας μορφής του πίνακα (tableau vivant) μέχρι τη μελέτη διάφορων λεπτομερειών, που μια μικρότερη αναπαραγωγή δεν θα πρόσφερε, προκειμένου με αυτές να συνθέσουν πληρέστερα το φανταστικό πλαίσιο των αυτοσχεδιασμών τους.

Έχουμε γίνει μάρτυρες στιγμών που ήταν γεμάτες συναισθησία και τελετουργική βαρύτητα ανάμεσα στα παιδιά και στις μορφές των αυθεντικών πινάκων, που πιθανόν να μην ενέπνεαν οι πίνακες σε φωτοτυπίες. Για παράδειγμα, τα παιδιά ερμηνεύουν συχνά σκηνές ακριβώς δίπλα στον πίνακα με θέμα κρίσιμες στιγμές από τη ζωή των μορφών του πίνακα, ως ένδειξη ταύτισης με τις μορφές αυτές (όπως, π.χ., στη εικόνα 2). Συμβαίνει επίσης να διαβάσουν τα παιδιά προσωπικά μηνύματα προς τις μορφές που ενσάρκωσαν, ως τεχνική απο-ρολοποίησης αλλά και αποκρυστάλλωσης της βιωματικής εμπειρίας τους (εικόνα 3).

2. Αποτελέσματα παιδαγωγικής σημασίας

Οι εικαστικοί καλλιτέχνες αναγνωρίζονται ως εν δυνάμει παιδαγωγοί, που επιμορφώνουν το κοινό μέσα από τη διεισδυτικότητα της τέχνης τους.²

Οι πληροφορίες που προσφέρει ο εικαστικός παιδα-

εικόνα 3

γωγός στα παιδιά, πριν από την έναρξη του εργαστηρίου, για τη σχέση ανάμεσα στις εμπειρίες ζωής του εικαστικού καλλιτέχνη και στον συγκεκριμένο ζωγραφικό πίνακα, ορισμένες φορές δίνουν πληροφορίες στα παιδιά για τις επιλογές που θα κάνουν στους αυτοσχεδιασμούς τους. Αυτός είναι ένας επιπλέον τρόπος να είναι παρών ο εικαστικός καλλιτέχνης ως ένας εξ αποστάσεως συνάδελφος παιδαγωγός.

3. Αποτελέσματα κοινωνιολογικής σημασίας

Το έναυσμα για την επινόηση της μεθοδολογίας ΔράσΠι δόθηκε από τη διάθεση που είχαμε στο CPI Novi Sad να δουλέψουμε θεατροπαιδαγωγικά με παιδιά εκτός σχολικού χώρου και μέσα σε κοινοτικούς καλλιτεχνικούς χώρους που εφαρμόζουν κατά τα άλλα μόνο συμβατικές παιδαγωγικές μεθόδους (όπως σύντομα σεμινάρια, δραστηριότητες ζωγραφικής και κατασκευών, ενίοτε με στερεοτυπικό παιχνίδι ρόλων σχετικά με ιστορικά γεγονότα). Περνώντας πολύ χρόνο στους διάφορους κοινοτικούς χώρους τέχνης, διαπιστώνουμε κάθε φορά πόσο οι χώροι αυτοί αποτελούν στην ουσία εναλλακτικά σχολεία, καθώς προσφέρουν ανεξάντλητες πηγές μάθησης μέσα από τις απεικονίσεις της φύσης και τις άπειρες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής. Ωστόσο, αν δεν φέρει το σχολείο τα παιδιά σε μουσεία και πινακοθήκες, λίγα παιδιά ή έφηβοι έρχονται σε αυτούς τους τόσο σημαντικούς χώρους. Μέσω της μέχρι τώρα πρακτικής εμπειρίας μας με τη ΔράσΠι, της αξιολόγησης του πρώτου προγράμματος (που παρατίθεται παρακάτω) αλλά και της συνεργασίας –και την επανατροφοδότησή της– με επιμελητές τέχνης και εικαστικούς παιδαγωγούς, διαπιστώνουμε ότι η ανάγνωση των καλλιτεχνικών εκθεμάτων μέσω του διαδραστικού και συμμετοχικού δράματος έχει απόλυτο νόημα ως κοινοτική αισθητική παρέμβαση.³

Γενικοί στόχοι του Δράματος στην Πινακοθήκη

Μπορούμε να πούμε ότι οι σταθεροί στόχοι κάθε εργαστηρίου ΔράσΠι είναι οι εξής:

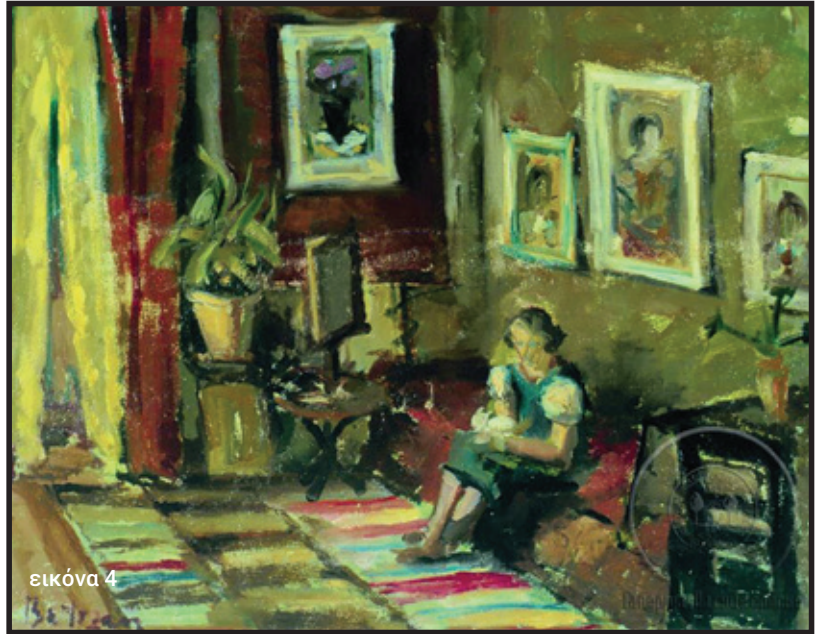
Εκπαιδευτικοί στόχοι: Όσοι συμμετέχουν μαθαίνουν λεπτομέρειες σχετικά με τις ιστορικές και τις κοινωνικές συνθήκες που σχετίζονται με τα θέματα που απεικονίζει ο πίνακας-ερέθισμα, όπως και σχετικά με τον καλλιτέχνη και το καλλιτεχνικό στυλ που αντιπροσωπεύει το συγκεκριμένο έργο.

Καλλιτεχνικοί στόχοι: Εισαγωγή στη σημασία των καλών τεχνών με δυναμικές διαδραστικές μεθόδους. Χρήση αυτοσχεδιαστικού παιχνιδιού ρόλων, μίμησης, μάσκας, ελεύθερης κίνησης, φωνής, προκειμένου αυτοί που συμμετέχουν να εκτιμήσουν τα πανανθρώπινα μηνύματα τα οποία έργα τέχνης μεταφέρουν μέσα στον χρόνο.

Οι εκπαιδευτικοί και καλλιτεχνικοί στόχοι ποικίλλουν για κάθε εργαστήριο, όμως οι γενικοί παιδαγωγικοί στόχοι παραμένουν ίδιοι: δεξιότητες συνεργασίας και δημοκρατικού διαλόγου, καλλιέργεια του αυθορμητισμού και της ικανότητας για συναισθησία, μοίρασμα, μέσα σε ατμόσφαιρα ελεύθερης δημιουργικότητας, χωρίς την αξιολόγηση του συμβατικού σχολικού περιβάλλοντος.

Επιλογή του εικαστικού ερεθίσματος και του θέματος, μέθοδοι του Δράματος στην Πινακοθήκη

Κάποια από τα εργαστήρια έχουν βασιστεί στον συνδυασμό

εικόνα 4

σμού δύο ή περισσότερων πινάκων του ίδιου δημιουργού ή διαφόρων: για παράδειγμα, τρία τοπία, διαφορετικά μεταξύ τους, χωρίς καμία ανθρώπινη μορφή, έδωσαν το έναυσμα να δραματοποιήσουμε διασκεδαστικότερες ιστορίες σχετικά με ανθρώπους που θα μπορούσαν να ζουν εκεί και τον τρόπο ζωής που θα μπορούσαν να έχουν.

Μελετούμε τις συλλογές έργων τέχνης ψάχνοντας για έργα που ξυπνούν το αφηγηματικό μας ένστικτο. Ο πίνακας «Εσωτερικός Χώρος», για παράδειγμα (1937, εικόνα 4) μας άσκησε έλξη λόγω της τρυφερότητας και μοναχικής του ατμόσφαιρας, που σε συνδυασμό με την έλλειψη περαιτέρω ιστορικών στοιχείων μάς ενέπνευσε μια ιστορία αποχωρισμού μιας μητέρας και ενός παιδιού λόγω πολέμου. Ήταν μια απολύτως δική μας αφηγηματική προβολή. Με τέτοια «*story eyes*» («*αφηγηματικά μάτια*») προσπαθούμε να δουν κι αυτοί που συμμετέχουν τα εικαστικά έργα, προκειμένου να τα προσεγγίζουν με μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Δύο φορές η επιλογή πίνακα έγινε με βάση την επικαιρότητα. Η πρώτη φορά ήταν στο πρόγραμμα στην Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπске με έναν πίνακα τοπικού ποδοσφαιρικού αγώνα, φτιαγμένου το 1925, με τον οποίο θέλαμε εμμέσως να επεξεργαστούμε τα επεισόδια εθνικιστικής βίας που είχαν σημειωθεί λίγες μέρες πριν σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ Σερβίας και Αλβανίας. Τη δεύτερη φορά, τον Σεπτέμβριο του 2015, στο Δημοτικό Μουσείο της Σρέμσκα Μίτροβιτσα, επιλέξαμε μια λιτή ξυλογραφία του 1954 που απεικόνιζε πρόσφυγες στη Γιουγκοσλαβία του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου. Επεξεργαστήκαμε με δύο εργαστήρια το θέμα της προσφυγικής κρίσης, τόσο κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου (1ο εργαστήριο) όσο και στο σήμερα (2ο εργαστήριο), καθώς μάλιστα τις μέρες εκείνες πρόσφυγες από τη Συρία περνούσαν έξω από τη Σρέμσκα Μίτροβιτσα, οδεύοντας προς την Κροατία.

Δεν υπάρχει χώρος σε αυτό το άρθρο να αναφερθώ στον συνδυασμό εκπαιδευτικών, καλλιτεχνικών και αισθητικών λόγων πίσω από την επιλογή των δεκαοχτώ συνολικά ζωγραφικών έργων με τα οποία δουλέψαμε. Είναι απαραίτητο ωστόσο να επισημάνω ορισμένες καίριες συνιστώσες όσον αφορά το θέμα που επιλέγουμε από τα διάφορα που μπορεί να προτε-

νει ένας πίνακας, καθώς και όσον αφορά τις δραστηριότητες Διαδικαστικού Δράματος –κύριας μεθόδου της ΔράσΠι– σε σχέση με την επιλογή πίνακα και θέματος:

Η επιλογή του κύριου θέματος δεν προκύπτει από την πρώτη ανάγνωση της απεικόνισης. Οδηγούμε αμέσως τα παιδιά μέσω ρεαλιστικών, ποιητικών ή συμβολικών δραματικών συμβάσεων του Διαδικαστικού Δράματος στην αναζήτηση ουσιωδών στιγμών από τη ζωή των μορφών του πίνακα. Σαν να τραβάμε την κορνίζα του πίνακα στα πλάγια, για να δούμε τι άλλο θα μπορούσε να είχε βάλει ο δημιουργός πάνω σε έναν μεγαλύτερο καμβά: σχετικά με το παρελθόν, το παρόν, το μέλλον, σχετικά με κρυμμένες εντάσεις πίσω από μια ειδυλλιακή απεικόνιση, σχετικά με άλλα σημαντικά πρόσωπα στη ζωή των μορφών του. Ερευνούμε τις πιθανές πηγές εμπνευσης του καλλιτέχνη συνδυάζοντας:

- ιστορικά στοιχεία (ο εικαστικός παιδαγωγός συμβάλλει πολύ σε αυτό),
- πληροφορίες (όχι μόνο τις σαφείς, αλλά και τις πιο ανοιχτές σε ερμηνείες), που αποσπούμε από τα οπτικά μέσα με τα οποία ο ζωγράφος επιχειρεί τη μη λεκτική αφήγηση,
- τη φαντασία των παιδιών,
- τη συναισθηματική νοημοσύνη τους.

Ο αριθμός των προσώπων, η ποιότητα των μεταξύ τους σχέσεων ή το εικαστικό στίλ από μόνο του είναι κάποιοι άλλοι καθοριστικοί παράγοντες. Ένα πολυπρόσωπο και γεμάτο ένταση συμβάν, ένα αυστηρό παιδικό πορτρέτο, ένα φυσικό τοπίο, ένα σουρεαλιστικό σκίτσο ενέπνευσαν διαφορετικά θεατρικά στίλ αυτοσχεδιασμών: από τον απόλυτο ρεαλισμό ως την ποιητική ή τη μυστηριώδη ατμόσφαιρα, ή καταστάσεις αλά *Commedia dell' arte*.

Στη συνέχεια του άρθρου παρατίθενται περιγραφές δύο εργαστηρίων που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος στην Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε, με πλήρη αναφορά των δραματικών συμβάσεων Διαδικαστικού Δράματος που περιείχαν.

Οι άλλες δύο μέθοδοι της ΔράσΠι:

Η ΔράσΠι λειτουργεί στα πλαίσια του Θεάτρου στην Εκπαίδευση μέσα από δύο κεφαλαιώδεις παράγοντες:

1. Εφαρμόζει τη φιλοσοφία του παιδαγωγικού προγράμματος μέσα στην κοινότητα και έξω από τον παραδοσιακό θεατρικό χώρο. (Το ΘεΕ δεν θεωρείται πλέον μέθοδος επισκέψεων αποκλειστικά στον σχολικό χώρο.)
2. Τα προγράμματα Θεάτρου στην Εκπαίδευση εφαρμόζονται κατά κύριο λόγο από επαγγελματίες ηθοποιούς ή από ερασιτέχνες αλλά τεχνικά καταρτισμένους ηθοποιούς. Στην εφαρμογή της ΔράσΠι δρούμε κι εμείς διαρκώς μέσα από το πρίσμα της εκπαίδευσης και της εμπειρίας μας ως ηθοποιών:
 - Μέσω σύντομων σκηνών, προετοιμασμένων από πριν (κλασικό ΘεΕ) ή μέσω της σύμβασης του εμπυχωτή σε ρόλο (βλ. και παρακάτω την περιγραφή του εργαστηρίου «Εσωτερικός Χώρος»),
 - επιλέγοντας δραματικές συμβάσεις που διαθέτουν θεατρικότητα,
 - παρέχοντας εκπαίδευση και ανατροφοδότηση σχετικά με τις βασικές αρχές του αυτοσχεδιασμού και την αποτελεσματικότητα των εκφραστικών μέσων που χρησιμοποίησαν όσοι συμμετείχαν.

Το Δημιουργικό Δράμα⁴ είναι παρόν σε κάθε εργαστήριο ως προπαρασκευαστικό στάδιο:

- Είτε για την κύρια θεματική του εργαστηρίου (π.χ., στο εργαστήριο που αναφέρθηκε σχετικά με την προσφυγική κρίση, πριν μπούμε στο κύριο θέμα, παίξαμε τους ταξιδιώτες σε ένα φανταστικό ταξίδι με διάφορες δυσκολίες και περιπέτειες),
- είτε για το συγκεκριμένο εικαστικό στίλ του πίνακα (βλ. 1ο Παράδειγμα εργαστηρίου που ακολουθεί),
- είτε για τη συγκεκριμένη φόρμα δραματοποίησης που θα παρουσιάσουμε (βλ. 2ο Παράδειγμα εργαστηρίου).

Παραδείγματα εργαστηρίων μέσω Δράματος στην Πινακοθήκη

Παρακάτω θα παρουσιάσω τη δομή δύο διαφορετικών εργαστηρίων από το πρόγραμμα «Δημιουργικά Εργαστήρια Δράματος στον χώρο της Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε» (φθινόπωρο 2014).

- Στο πρώτο εργαστήριο συμμετείχαν παιδιά των τελευταίων τάξεων του δημοτικού.
- Το δεύτερο εργαστήριο έλαβε χώρα δύο φορές, για δύο διαφορετικές ομάδες: τους πρωτοετείς του Τμήματος Υποκριτικής της Ακαδημίας Τεχνών του Νόβι Σαντ και τη θεατρική ομάδα του Λυκείου «Γιόβαν Γιοβάνοβιτς Ζμάι». Αν και όσοι συμμετείχαν αυτή τη φορά ήταν έφηβοι και νέοι, επέλεξα να περιγράψω και αυτή τη δομή του εργαστηρίου, γιατί προσφέρει πρακτικά παραδείγματα για την εφαρμογή τεχνικών του θεατροπαιδαγωγικού χώρου στην εκπαίδευση ερασιτεχνών και επαγγελματιών στην υποκριτική.⁵

1ο Παράδειγμα Εργαστηρίου Δράματος στην Πινακοθήκη

Πίνακας: «Εσωτερικός Χώρος» (*Interieur*), 1937 (εικόνα 4)

Ζωγράφος: Μιλαν Μπούτοζαν (*Milan Butozan*)

Παιδαγωγικοί στόχοι:

Η επίδραση του πολέμου και της αναγκαστικής μετανάστευσης στις οικογένειες:

- Η θέση της γυναίκας και η μητρότητα σε καιρούς κινδύνου και ανέχειας.
- Οικογενειακοί δεσμοί μέσω της κοινής γλώσσας και του τόπου καταγωγής.
- Εθνική, κοινοτική και οικογενειακή μνήμη.

Καλλιτεχνικοί στόχοι και ταυτόχρονα δραστηριότητες Δημιουργικού Δράματος ως προετοιμασία για το κύριο μέρος του εργαστηρίου:

Σύντομες ασκήσεις θεατρικής αφήγησης με αφορμή το ιμπρεσιονιστικό στίλ του πίνακα «Εσωτερικός Χώρος»:

- Πώς οι διαφορετικές αναγνώσεις των ασαφών ιμπρεσιονιστικών εφέ οδηγούν σε ποικίλα δραματικά πλαίσια.
- Θεατρικές ασκήσεις διάδρασης ανάμεσα στο ανθρώπινο σώμα και στον χώρο, εμπνευσμένες από την απεικόνιση στον πίνακα-ερέθισμα.
- Ο χώρος του εργαστηρίου γεμάτος από δράσεις κίνησης, φωνής, διαπροσωπικές ανταλλαγές, σε αντιπαράθεση με τον ίδιο χώρο, αλλά με ένα μόνο άτομο μέσα του, σε διάφορες ακίνητες και σιωπηλές στάσεις.

Τι αλλάζει στην ατμόσφαιρα; Τι βλέπει ο θεατής; Ποιοι κοινωνικοί και προσωπικοί λόγοι μπορούν να γεννούν τέτοιες αντιδράσεις;

εικόνα 5

εικόνα 6

Κύριο μέρος του εργαστηρίου: Διαδικαστικό Δράμα

Εμπυχωτής σε ρόλο (Facilitator-in-role) & Σύνθετο Ερέθισμα (Compound stimulus)

Ως εμπυχωτής σε ρόλο, μπήκα στον χώρο του εργαστηρίου στον ρόλο της Ρούζιτσα, της εγγονής της γυναίκας του πίνακα.

Μέσω διαλόγου των παιδιών και της Ρούζιτσα (εικόνα 5) πληροφορήθηκαν ότι:

- Η γυναίκα του πίνακα ονομάζεται Σάνια κι εγώ –η Ρούζιτσα– δεν την έχω συναντήσει ποτέ.
- Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αγγλία.
- Ήρθα στο Νόβι Σαντ για πρώτη φορά, για να επισκεφθώ το υπό κατεδάφιση σπίτι της Σάνια, μέσα στο σαλόνι του οποίου και τη βλέπουμε στον πίνακα.
- Ένας εργάτης ανακάλυψε εκεί ένα κουτί και μου το έδωσε.

Μαζί με τα παιδιά εξετάζουμε το περιεχόμενό του – διάφορα αντικείμενα, κάποια με αισθητική Μεσοπολέμου, με θηλυκή και προσωπική ταυτότητα (εικόνα 6).

Γίνεται εκτενής διάλογος σχετικά με την προσωπικότητα και τον τρόπο ζωής της Σάνια.

«Μέρη του κειμένου που λείπουν» (“Missing parts of a document”)

Τα παιδιά ανακάλυψαν ένα παλιό γράμμα κρυμμένο στο κουτί. Το γράμμα είχε ημερομηνία από το 1941, αλλά δεν είχε αποσταλεί ποτέ. Μιλούσε για:

- την κατοχή της Σερβίας από τους Ναζί,
- την πεντάχρονη κορούλα της Σάνια και μητέρα της Ρούζιτσα, στην οποία και απευθυνόταν το γράμμα,
- την επιλογή της Σάνια να αποχωριστεί την κόρη της έναν χρόνο μετά τη γέννησή της για λόγους ανέχειας.
- Ο πόλεμος που ακολούθησε έκανε αδύνατη την επανένωσή τους.

Γιατί η μητέρα δεν ξαναβρέθηκε με την κόρη της μετά τον πόλεμο; Ποιος ήταν ο πατέρας και ποιος ο ρόλος του; Ποιος ο ρόλος των συγγενών που πήραν μαζί τους το παιδί στην Αγγλία το 1937;

Μέρη αυτού του γράμματος, στα οποία φαινόταν ότι η Νίνα έδινε εξηγήσεις στην κόρη της, είχαν καταστραφεί εσκεμμένα, ώστε να δημιουργήσουν ερωτήματα.

«Ιδεοθύελλα» και συλλογή πιθανών απαντήσεων στο χαρτί
Τα παιδιά παρακινήθηκαν να επινοήσουν υποθέσεις σχετικά με τις ελλείψεις πληροφοριών.

Σύντομοι αυτοσχεδιασμοί: «Να τι μπορεί να είχε συμβεί»

- Οι επιλογές των παιδιών σχετικά με το ποια γεγονότα θα μπορούσε να αναφέρονται στα χαμένα μέρη του γράμματος εκδραματίστηκαν (εικόνες 7, 8), μάλιστα μπροστά στη Ρούζιτσα, προκειμένου να τη βοηθήσουν να οδηγηθεί σε κάποια συμπεράσματα.
- Κάθε αυτοσχεδιασμός κατέληγε σε μια «παγωμένη εικόνα», σε έναν νέο, τρισδιάστατο, ζωντανό πίνακα. Τα παιδιά έπρεπε να τον «ζωγραφίσουν» με ιδιαίτερη προσοχή στα οπτικά σύμβολα (σωματική στάση, έκφραση προσώπου, αντικείμενα, αποστάσεις μεταξύ των ηθοποιών).

Κλείσιμο δραστηριοτήτων

- Απο-ρολοποίηση.
- Συζήτηση: Διαπιστώθηκε ότι το Σύνθετο Ερέθισμα και το μισοκατεστραμμένο γράμμα ενέπνευσαν στα παιδιά αίσθημα προσωπικής ευθύνης προκειμένου να διαλευκάνουν την ιστορία της Σάνια με σεβασμό και συναισθησία, όπως θα το ήθελε και ο ζωγράφος Μιλαν Μπούτζαν, που απεικόνισε τη μορφή του πίνακα με διακριτική τρυφερότητα.

εικόνα 7

εικόνα 8

εικόνα 9

2ο Παράδειγμα Εργαστηρίου Δράματος στην Πινακοθήκη

Πίνακας: «Εγγλέζες στο Παρίσι» (*Engleskinje u Parizu*), 1925 (εικόνα 9)

Ζωγράφος: Σάβα Σουμάνοβιτς (*Sava Šumanović*)

Εκπαιδευτικοί στόχοι:

Άνθρωποι της πόλης τη δεκαετία του '30 και του σήμερα:

- Πώς διαφέρει ο τρόπος ζωής τους τότε και τώρα;
- Πώς συγχωνεύεται ή δεν συγχωνεύεται ο εσωτερικός μας κόσμος με την αστική ζωή;

Καλλιτεχνικοί στόχοι:

Στην περίπτωση του συγκεκριμένου εργαστηρίου, αυτοί ήταν άμεσα συνδεδεμένοι με την καλλιέργεια δεξιοτήτων της υποκριτικής, όπως:

- καθαρή εκφορά του λόγου,
- προσωπική ιστορία του δραματικού χαρακτήρα,
- μη ομολογημένες σκέψεις του δραματικού χαρακτήρα,
- σχέση μεταξύ συναισθηματικής κατάστασης και σωματικής στάσης.

Δραστηριότητα δημιουργικού δράματος ως προετοιμασία για το κύριο μέρος του εργαστηρίου:

Προετοιμασία για την τεχνική της «παγωμένης εικόνας»: Με τη βοήθεια μουσικής επινοήθηκαν χορογραφίες σταθερά επαναλαμβανόμενων κινήσεων, με εναλλαγές κίνησης και ακινησίας, με στόχο την αναζήτηση της ενέργειας που πρέπει να διαπερνά το σώμα του ηθοποιού ακόμη και σε πλήρη ακινησία.

«Παγωμένη εικόνα» (*tableau vivant*)

Οι συμμετέχοντες δημιούργησαν δύο ομάδες. Η ομάδα Α δημιούργησε μια «παγωμένη εικόνα» του πίνακα ακριβώς μπροστά του, ως τρισδιάστατη αναπαράσταση (εικόνα 10).

εικόνα 10

Κύριο μέρος του εργαστηρίου: δραστηριότητες Διαδικαστικού Δράματος

Αναζήτηση Σκέψεων (*Thought tracking*)

Η ομάδα Β έθεσε κάποιες αρχικές ερωτήσεις στους ακίνητους συμμαθητές τους μέσα στην παγωμένη εικόνα, οι οποίοι απαντούσαν σε ρόλο. Προκειμένου να απαντήσουν, τα μέλη της ομάδας Α ενστικτωδώς άντλησαν από:

- τις οπτικές πληροφορίες τις οποίες προσφέρει ο χαρακτήρας που εκπροσωπούν,
- την φαντασία τους και
- τη συναισθηματική νοημοσύνη τους, όπως αυτή έχει οξυνθεί από την προηγούμενη εμπειρία τους με το θέατρο και τη λογοτεχνία.

«Καυτή καρέκλα» (*Hot seat*)

Η ομάδα Β συζήτησε εν είδει συνέντευξης με τους χαρακτήρες που θεώρησε πιο ενδιαφέροντες με βάση τις απαντήσεις των ηθοποιών στην προηγούμενη διαδικασία (εικόνα 11).

Μεταφορά του περιεχομένου του πίνακα από το 1925 στο παρόν

εικόνα 11

εικόνα 12

Η ομάδα Β δημιούργησε την ίδια παγωμένη εικόνα, αλλά αυτή τη φορά αντιπροσωπεύοντας μια παρέα ανθρώπων στο παρόν (2014). Στη συνέχεια, έλαβαν και πάλι χώρα οι δραματικές συμβάσεις της Αναζήτησης Σκέψεων και της «καυτής καρέκλας».

«Κύκλος των εσωτερικών μονολόγων»

Οι συμμετέχοντες και των δύο ιστοριών –1925 και 2014– συνέθεσαν στον χώρο τις δύο «παγωμένες εικόνες» σε μία, σε κατάσταση πλήρους συγκέντρωσης πάνω στους ρόλους τους (εικόνα 12). Καθένας που τον αγγίζαμε στον ώμο ξεκινούσε να μιλά παρουσιάζοντας τον εσωτερικό μονόλογο του ρόλου του για ένα λεπτό περίπου. Ο εκθεσιακός χώρος της Γκαλέρια μετατράπηκε σε μια θεατρική σκηνή γεμάτη φωνές, που εξέφραζαν τις πιο προσωπικές σκέψεις των τριών γυναικών και των δύο παιδιών του πίνακα. Μέσω των νέων ηθοποιών οι γυναίκες και τα παιδιά του πίνακα μιλούσαν για ανησυχίες, αντικρουόμενα συναισθήματα, κρυμμένες επιθυμίες, καταπιεσμένους θυμούς στο όνομα κοινωνικών και οικογενειακών συμβάσεων, που έρχονταν σε αντίθεση με την ειδυλλιακή ατμόσφαιρα του πάρκου και την ευκατάστατη εικόνα τους, κάνοντας τα πρόσωπα τα οποία απεικόνισε ο ζωγράφος να μοιάζουν με θεατρικές μάσκες που καλύπτουν βαθύτερες αλήθειες.

Κλείσιμο δραστηριοτήτων

- Απο-ρολοποίηση,
- συζήτηση σχετικά με την εφαρμογή της βιωματικής μάθησης που είχαν οι συμμετέχοντες στην περαιτέρω ενασχόλησή τους με το θέατρο.

Αξιολόγηση της εφαρμογής Δράματος στην Πινακοθήκη στα πλαίσια του προγράμματος «Δημιουργικά Εργαστήρια Δράματος» στην Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρποκε

Το παραπάνω πρόγραμμα απευθυνόταν σε παιδιά του δημοτικού, που συμμετείχαν ατομικά, με πρωτοβουλία δική τους και οικογενειακή και όχι με τη σχολική τους τάξη. Οι συμμετοχές σε όλα τα εργαστήρια ήταν εκατόν δεκατρείς (113). Τα πιο πολλά παιδιά συμμετείχαν περισσότερες φορές από μία, ενώ κάποια παιδιά ήρθαν σε όλα, ή σχεδόν σε όλα, τα εργαστήρια. Η αξιολόγηση έγινε με ανώνυμα ερωτηματολόγια αμέσως μετά το τέλος της εργαστηριακής διαδικασίας.

Αξιολογήθηκε:

- το 75% των εργαστηρίων (εννέα [9] από τα δώδεκα [12] εργαστήρια),
- το 75% της συνολικής διάρκειας (δεκαοχτώ [18] από τις είκοσι τέσσερις [24] ώρες).
- Τα εργαστήρια που αξιολογήθηκαν είχαν συνολικά εννενήντα μία (91) συμμετοχές.
- 82,9% των συμμετοχών απάντησαν στα ερωτηματολόγια.
- Αντιπροσωπεύουν το 65,48% των συμμετοχών σε όλο το πρόγραμμα.
- Στις οκτώ (8) από τις εννέα (9) αξιολογήσεις απάντησε περισσότερο από το ένα τρίτο των συμμετεχόντων.

1. Ποσοτική αξιολόγηση

- A. Αξιολογήστε αυτό το δημιουργικό εργαστήριο δράματος: ως πολύ αναγκαίο/αναγκαίο/μη αναγκαίο.

- 97,49% θετικές απαντήσεις ως προς την αναγκαιότητα όλων των αξιολογημένων εργαστηρίων.
Αναλυτικότερα: πολύ αναγκαία: 61,56%, αναγκαία: 35,93%
- B. Χρειάζεται να συνεχιστούν αυτά τα εργαστήρια: (Ναι/ 'Όχι)
Ναι: 84, 95%
(9 ερωτηματολόγια χωρίς απάντηση σε αυτή την ερώτηση. 'Ένα ερωτηματολόγιο με απάντηση 'Όχι)
- Γ. Θα συστήνατε αυτά τα εργαστήρια στους φίλους σας; (Ναι/ 'Όχι)
Ναι: 100%
- Δ. Αξιολόγηση της εργαστηριακής διαδικασίας (Βαθμολογία από 1 –χαμηλότερη– έως 5 – υψηλότερη. Με τον όρο «θετική βαθμολογία» αναφερόμαστε στο σύνολο των βαθμών 4 και 5.)
- Δ1. Ο χώρος των εργαστηρίων:
93,54% θετική βαθμολογία.
Αναλυτικότερα: βαθμός 5: 83,16%, βαθμός 4: 10,38%
- Δ2. Περιεχόμενο των εργαστηρίων:
97,9 % θετική βαθμολογία.
Αναλυτικότερα: βαθμός 5: 81,87%, βαθμός 4: 16,12%
- Δ3. Δραστηριότητες:
99,12 % θετική βαθμολογία
Αναλυτικότερα: βαθμός 5: 92,30 %, βαθμός 4: 4: 6,82 %
- Δ4. Οι εμπυχωτές:
98,01% θετική βαθμολογία
Αναλυτικότερα: βαθμός 5: 95, 05%, βαθμός 4: 2,96%

2. Ποιοτική αξιολόγηση

Η ποιοτική αξιολόγηση έγινε μέσα από τρεις ερωτήσεις. 'Έχω συλλέξει τις απαντήσεις που δεν είναι μονολεκτικές. Τις διαχωρίζω σε τρεις γενικές κατηγορίες, ανάλογα με τις τρεις κατηγορίες γενικών στόχων της ΔράσΠι που προαναφέρθηκαν (εκπαιδευτικοί, καλλιτεχνικοί, παιδαγωγικοί). Παρουσιάζω τις απαντήσεις με τυχαία σειρά παράθεσης, χωρίς να τις αξιολογώ σε λιγότερο και περισσότερο σημαντικές. 'Όπως φαίνεται, στη συντριπτική πλειοψηφία τους οι απαντήσεις ήταν θετικές και παρουσιάζουν πλήθος στοιχείων.⁶

1η ερώτηση: Τι σου άρεσε περισσότερο στα εργαστήρια;

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν εκπαιδευτικά στοιχεία:*
Το γράψιμο γραμμάτων (σημ.: προς τους χαρακτήρες του πίνακα). / 'Όταν ανακαλύψαμε το μυστήριο γύρω από τη Σάβια. / Που όλες οι εικόνες είναι πολύ ενδιαφέρουσες.

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν καλλιτεχνικά στοιχεία (σε σχέση με τις τέχνες του θεάτρου και της ζωγραφικής):*

Που παίξαμε ρόλους. / Που παίξαμε με αντικείμενα. / Που επιλέγαμε ρόλους. / Που δοκιμάσαμε την ηθοποιία. / Που κάναμε ότι ήμασταν άλλοι άνθρωποι. / Που παίξαμε ότι ήμασταν αγάλματα. / Που παίξαμε ότι ήμασταν σε ένα πάρτι. / Που παρουσιάσαμε ζωντανά τον πίνακα. / Ο τρόπος που δημιουργήσαμε την ιστορία για τη γυναίκα του πίνακα. / Η έρευνα γύρω από τον πίνακα. / 'Όταν δημιουργήσαμε την παράσταση (σημ.: αναφέρεται σε παρουσίαση αυτοσχεδιασμού, αλλά, πολύ χαριτωμένα, τη θεωρεί παράσταση). / Η δραματοποίηση της ζωής του καθηγητή (σημ.: αναφέρεται σε

συγκεκριμένο πίνακα). / Που κάναμε διάφορες πόζες (σημ.: «παγωμένες εικόνες») στο ποδοσφαιρικό στάδιο. / Που έπαιξα τη δημαρχία. / Που έπαιξα τη δούκισσα. / Που έπαιξα το γαϊδουράκι. / 'Όταν παίξαμε τις (σημ.: τηλεοπτικές) ειδήσεις. / Η δραματοποίηση των γεγονότων μετά τον αγώνα ποδοσφαίρου. / Που κάναμε τα πάντα μέσα από παιχνίδι. / Το πώς μέσα από την εικόνα φτιάξαμε έναν ολόκληρο χαρακτήρα και τη ζωή του. / Η παντομίμα.

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν παιδαγωγικά στοιχεία:*
'Ότι είναι όλοι έτοιμοι για συνεργασία. / 'Ότι μπορώ να εκφράζω συναισθήματα. / Ο τρόπος δουλειάς με τα παιδιά. / Που όλοι οι σύντροφοί μου είχαν πολλές ιδέες. / Η δουλειά με τα παιδιά. / Οι νέες γνωριμίες. / Που γελάω πολύ. / Που κάνουμε ωραία παρέα και είναι διασκεδαστικά.

2η Ερώτηση: Υπάρχει κάτι που δεν σου άρεσε;

Σε αυτή την ερώτηση δόθηκαν μόνο τέσσερις μεμονωμένες απαντήσεις σε όλα τα ερωτηματολόγια (δεν επαναλήφθηκαν): Μπορούσαμε να δουλέψουμε πιο γρήγορα. / Το ότι οι εμπυχωτές είναι διαφορετικοί (sic) και δεν είναι από δω (σημ.: εννοεί είναι αλλοδαποί). / Οι πίνακες. / 'Ότι υπάρχουν λίγα παιδιά στην ηλικία μου, τα πιο πολλά είναι πιο μικρά, αλλά δεν είναι κάτι το τρομερό.

3η Ερώτηση: 'Εμαθες κάτι; Αν ναι, τι;

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν εκπαιδευτικά στοιχεία:*
'Ότι παλιότερα (οι άνθρωποι) περνούσαν το ίδιο καλά, αλλά με διαφορετικό τρόπο. / 'Ότι κάποια πράγματα στο σήμερα είναι καλά και κάποια όχι. / Διάφορα παιχνίδια. / 'Εμαθα για τον ζωγράφο Σάββα Σουμάνοβιτς. / 'Εμαθα για τον ζωγράφο Βάσα Πομοράβας. / 'Ότι κάποτε οι άνθρωποι παντρεύονταν και με το ζόρι (σημ.: αναφέρεται στην ιστορία ανήλικης νύμφης από συγκεκριμένο πίνακα). / 'Εμαθα ποιος ζωγράφισε το πορτρέτο του καθηγητή Ντίνα. / 'Ότι κάθε πίνακας είναι σημαντικό. / 'Εμαθα κάποια πράγματα για τις συμφωνίες (sic) και τα σημεία παιχνίδια στο ποδόσφαιρο. / 'Εμαθα διάφορα πράγματα για τα σπορ εκείνη την εποχή (σημ.: αναφέρεται σε πίνακα του Μεσοπολέμου). / 'Ότι κάθε πίνακας έχει την ιστορία του.

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν καλλιτεχνικά στοιχεία (σε σχέση με τις τέχνες του θεάτρου και της ζωγραφικής):*

'Ότι οι πίνακες είναι πάντα μυστηριώδεις. / 'Εμαθα πολλά για την τέχνη. / Να μη βλέπω τον πίνακα μόνο με τα μάτια αλλά και με τη φαντασία. / 'Ότι ένας πίνακας κρύβει μια ιστορία. / 'Ότι κάθε πίνακας έχει το μήνυμά του. / Να παρατηρώ τους πίνακες. / Κάποια πράγματα για τη ζωγραφική. / Καινούργια παιχνίδια. / Να φτιάχνω τα χαρακτηριστικά και άλλα πράγματα για έναν ρόλο.

✓ *Απαντήσεις που αναφέρουν παιδαγωγικά στοιχεία:*
'Ότι δεν χρειάζεται να ντρεπόμαστε, πρέπει να είμαστε χαλαροί και να συνεργαζόμαστε. / 'Ότι ο καθένας είναι σημαντικός για τον εαυτό του. / 'Ότι καθένας έχει ένα ταλέντο. / 'Ότι πρέπει να βοηθάμε κάποιον με όποιο τρόπο γίνεται. / 'Ότι αυτό το μέσα μας, που είναι «φαντασία», πρέπει πάντα να το χρησιμοποιούμε. / Πώς να νικώ το τρακ. / 'Ότι είναι ωραίο να φανταζόμαστε. / 'Ότι δεν πρέπει μόνο να περνούμε δίπλα από ένα πίνακα, αλλά να βλέπουμε και το μήνυμά του. / 'Ότι το σχολείο είναι σούπερ. / Πώς να χρησιμοποιώ τη φαντασία μου

με έξυπνο τρόπο. / Έμαθα να παρατηρώ καλύτερα τους πίνακες, με πιο πολλή φαντασία και δημιουργικότητα. / Πώς να φτιάχνω καλύτερες παραστάσεις. / Έμαθα για τη φίλια. / Ότι είναι ευλογία που έχουμε γονείς. / Ότι είναι δύσκολο όταν χάνεις ένα αγαπημένο πρόσωπο. / Ότι πρέπει να είμαστε πιο χαλαροί και ότι βοηθά να χρησιμοποιούμε τη φαντασία.

Προοπτικές για την ανάπτυξη νέων τύπων εφαρμογών του Δράματος στην Πινακοθήκη⁷

Τον Δεκέμβριο του 2015 ολοκληρώνεται ο 2ος κύκλος εργασιών ΔράσΠι. Το Κέντρο Θεατρικών Ερευνών CPI Novi Sad σχεδιάζει προγράμματα εξειδίκευσης για τους εικαστικούς παιδαγωγούς του δικτύου πινακοθηκών με τις οποίες συνεργαστήκαμε, καθώς και για νέους ηθοποιούς και φοιτητές θεάτρου.

Είμαστε επίσης σε θέση να προσφέρουμε αυτή την εκπαίδευση σε μεμονωμένους επαγγελματίες ή στο προσωπικό μεμονωμένων πινακοθηκών-μουσείων.

Νέες μεθοδολογικές προοπτικές της ΔράσΠι, τις οποίες φιλοδοξούμε σύντομα να δοκιμάσουμε στην πράξη:

- *Διεπιστημονική επέκταση, μέσω συνεργασίας με εκπαιδευτικούς*

Τα μέχρι τώρα εργαστήρια είχαν ως επίκεντρο τη γενικότερη μαθησιακή εμπειρία γύρω από τον πολιτισμό και τις ανθρωπιστικές αξίες, με στόχο τη μάθηση μέσα στην κοινότητα. Με την Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε επιδιώκουμε να οργανώσουμε μια σειρά «μαθημάτων μπροστά σε έναν πίνακα», με τους εκπαιδευτικούς να συνεργάζονται μαζί μας μέσω της ΔράσΠι, με αφορμή πίνακες σχετικούς με συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα και ενότητες (στόχοι συμπληρωματικοί του σχολικού προγράμματος).

Μέχρι στιγμής είχαμε ένα τέτοιο εργαστήριο στη Σούμποτσινα, με μια σχολική τάξη που ήρθε με πρωτοβουλία της καθηγήτριας Εικαστικών. Φιλοδοξούμε να ασχοληθούμε με κάθε είδους σχολικό γνωστικό αντικείμενο, και όχι μόνο με τα εικαστικά και το θέατρο (δύο εργαστήρια στη Σρέμσκα Μίτροβιτσα έγιναν με τη συμμετοχή της θεατρικής ομάδας τοπικού δημοτικού σχολείου.)

- *Αισθητική επέκταση*

Επιδιώκουμε την εφαρμογή της ΔράσΠι με αφορμή τρισδιάστατα έργα τέχνης, όπως γλυπτά ή εικαστικές εγκαταστάσεις (η δυνατότητα αυτή δεν προέκυψε μέχρι στιγμής στα πλαίσια των μέχρι τώρα προγραμμάτων ΔράσΠι).

Τέλος, εξερευνούμε τον συνδυασμό σωματικού θεάτρου, χοροθεάτρου, παντομίμας, για την προσέγγιση έργων αφηρημένης τέχνης, πάντα όμως στα πλαίσια επινόησης μιας ιστορίας και εκδραμάτισης των επεισοδίων της μέσω δραματικών συμβάσεων.

Σημειώσεις

1.- Βιογραφικά των εμψυχωτών: <http://cpi-ns.weebly.com/cpi-stru268ni-tim.html>
- Ιστότοπος του CPI Novi Sad: <http://cpi-ns.weebly.com/>

- Ιστοσελίδα της Γκαλέρια Μάτιτσε Σέρπσκε στα αγγλικά: <http://www.galerijamaticesrpske.rs/en/index.html>

- Πληροφορίες για το 1ο Πρόγραμμα: <http://cpi-ns.weebly.com/radionice-u-gms.html>

- Φωτογραφίες από το 1ο Πρόγραμμα: <http://cpi-ns.weebly.com/galerija-matice-srpske.html>

- Πληροφορίες για το 2ο Πρόγραμμα: <http://cpi-ns.weebly.com/kreativne-dramske-radionice-u-muzejima-i-galerijama-vojvodine.html>

- Φωτογραφίες από το 2ο Πρόγραμμα: <http://cpi-ns.weebly.com/muzeji-i-galerije-vojvodine.html>

Οι παραπάνω ιστοσελίδες είναι και στην αγγλική γλώσσα.

2. Σε περιπτώσεις μάλιστα καλλιτέχνη που αναγνωρίστηκε μετά θάνατον, που βίωσε διωγμούς λόγω εθνικότητας, θρησκείας ή καινοτομίας, το εργαστήριο αποτελεί έτσι και φόρο τιμής προς αυτόν από την τοπική κοινότητα.
3. Οφείλουμε εν κατακλείδι να εξηγήσουμε στον αναγνώστη τι δεν είναι η ΔράσΠι:
 - Δεν είναι Θέατρο στο Μουσείο (Museum Theatre), το οποίο συνήθως σημαίνει την αναπαράσταση ιστορικών γεγονότων από επαγγελματίες ηθοποιούς. Για το Θέατρο στο Μουσείο, βλέπε και International Museum Theatre Alliance, <http://imtal-europe.net/>
 - Δεν είναι μια μεμονωμένη τεχνική δραματοποίησης, που εφαρμόζει (και μακάρι να εφαρμόζει!) ένας εκπαιδευτικός ή ένας επιμελητής τέχνης ως σύντομο κομμάτι ενός κατά τα άλλα ακαδημαϊκού ή εικαστικού μαθήματος ή σεμιναρίου.
4. Ως Δημιουργικό Δράμα εννοούμε την πρακτική που ξεκίνησε από αγγλόφωνες κυρίως χώρες, με συνεδρίες θεατρικών παιχνιδιών και ομαδικών αυτοσχεδιασμών ως μέσο έκφρασης και επέκτασης των προσωπικών δυνατοτήτων των παιδιών και ενηλίκων, κίνηση που ενέπνευσε την πρακτική του θεατρικού παιχνιδιού στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας κατά τη δεκαετία του '70 και, αργότερα, και στην Ελλάδα. Κίνηση όμως που δεν είχε καθόλου, ή είχε ελάχιστη, σχέση με την πρακτική που εφαρμόζει το Διαδικαστικό Δράμα, της επινόησης μιας ιστορίας και της εκδραμάτισης των επεισοδίων της μέσω δραματικών συμβάσεων.
5. Μέσα από την εμπειρία μου τόσο στο θέατρο του ψυχολογικού ρεαλισμού όσο και στο σωματικό και επινενομημένο θέατρο, θεωρώ ότι η παιδαγωγική του δράματος και του θεάτρου έχει απόλυτη θέση στην εκπαίδευση ηθοποιών, επαγγελματιών και ερασιτεχνών. Ούτως ή άλλως, στη θεατρική πρακτική του 20ού αιώνα έχουν τις ρίζες τους πολλές τεχνικές δραματικών συμβάσεων του εφαρμοσμένου δράματος, που εφαρμόζονται εδώ και δεκαετίες και ως τεχνικές επινόησης και πρόβας παραστάσεων επαγγελματικού θεάτρου. Η θεατροπαιδαγωγική μπορεί επομένως να προσφέρει πολλά σε σχολές θεάτρου και σε προγράμματα τύπου εντατικού τρέινινγκ για ηθοποιούς. Το θέμα αυτό το προσεγγίζω αναλυτικότερα στο εγχειρίδιο για φοιτητές θεατροπαιδαγωγικής και υποκριτικής *Basic Elements of Acting: an Approach through Drama in Education, Physical Theatre, Devised Theatre, Theatre of the Oppressed*. Mostar, University "Dzermal Bijedic", 2005.

6. Τα ερωτηματολόγια που μας παραδόθηκαν περιέχουν απαντήσεις στις πιο πολλές ερωτήσεις, αν και αρκετές είναι μονολεκτικές. Δεν έχω συμπεριλάβει τις απλές θετικές απαντήσεις («Ήταν σούπερ», «Μου άρεσαν όλα», «Έμαθα πολλά» κτλ.), που ήταν πάρα πολλές, αλλά δεν προσφέρουν συγκεκριμένο σχόλιο.
7. Θα θέλαμε να τονίσουμε ότι μέχρι τη στιγμή που παραδόθηκε το άρθρο αυτό προς δημοσίευση, δεν γνωρίζουμε κάποια άλλη εφαρμογή της ΔράσιΠι. Καθώς όμως η ιδέα εφαρμογής ενός εργαστηρίου δράματος μέσα σε πινακοθήκες με έναυσμα έναν ζωγραφικό πίνακα είναι μια προσέγγιση που σίγουρα έχει ασχολήσει κι άλλους, ελπίζουμε το άρθρο αυτό να βοηθήσει να έρθουν σε επαφή με το CPI Novi Sad και άλλοι εφαρμογείς είτε μεθόδων του τύπου ΔράσιΠι είτε συγγενικών.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Διαδραστικό Δράμα:

Bowell, P., Hear, B.S. (2001). *Planning Process Drama*. London: David Fulton Publishers

O'Neil, C., Lambert, A. (1982). *Drama Structures*. London: Hutchinson

Θέατρο στην Εκπαίδευση:

Jackson, T. (ed.) (1999). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education*. London: Routledge

Πιτούλη, Γ., Μουρατίδου, Χ. (2000). Θεατροπαιδαγωγικές Ομάδες στην Εκπαίδευση: «Δια-φυγές» από τις εξαρτήσεις και τα Ναρκωτικά. Στο Ν. Γκόβας, Φ. Κακλαμάνη (επιμ.), *Αναζητώντας τη Θέση του Θεάτρου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Απτικής (σ. 114-20)

The Journal for Drama in Education: T.I.E. Special Issue, London: Summer 2013, The National Association for the Teaching of Drama.

Εφαρμοσμένο Δράμα:

Prendergast, M., Saxton, J. (2013). *Applied Drama: A Facilitator's Handbook for Working in the Community*. Bristol, UK/ Chicago, USA: Intellect.

Δραματικές συμβάσεις Δράματος / Θεάτρου στην Εκπαίδευση:
Neelands, J., Goode, T. (2000). *Structuring Drama Work: A Handbook of Available Forms in Theatre and Drama*. Cambridge: Cambridge University Press

Δάσκαλος/Εμψυχωτής σε ρόλο:

Finney, M. (2013). The Role of the Actor/Teacher: So Much More than Hot Seating. *The Journal for Drama in Education: T.I.E. Special Issue: Summer 2013* (p. 14-17)

Morgan, N., Saxton, J. (1989). *Teacher in Role. Teaching Drama: A Mind of Many Wonders*. London: Hutchinson Education (p. 38-66)

Σύνθετο Ερέθισμα (ή «Πακέτο Εξερεύνησης»):

Somers, J. (2008). Narrative, Drama and the Compound Stimulus. *Education and Theatre*, 9, 2008

Θεατρικά παιχνίδια, ασκήσεις για συναισθηματική, σωματική και αντανάκλαστική προθέρμανση, δραστηριότητες ομαδικού αυτο-σχεδιασμού:

Boal, A. (2001, second edition). *Games for Actors and Non-Actors*. London: Routledge

Μουρατίδου, Η. (2005). *Basic Elements of Acting: an Approach through Drama in Education, Physical Theatre, Devised Theatre, Theatre of the Oppressed*. Mostar: University "Dzermal Bijedic"

Φιλιππάκη, Μ. *Κοινωνικό Θέατρο: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Πρακτικός Οδηγός για Εμψυχωτές*. Χανιά: Εκδόσεις Λευκό Αερόστατο για το Κέντρο Επικοινωνίας, Έκφρασης και Δημιουργίας.

Η **Χριστίνα Μουρατίδου** είναι ηθοποιός και παιδαγωγός δράματος και θεάτρου (M.A. in Applied Drama, University of Exeter). Από το 2003 ως το 2013 συνεργάστηκε με το Θέατρο Νέων του Μόσταν στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κέντρο Θεατρικής Αγωγής Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, το τμήμα Θεατροπαιδαγωγικής του Πανεπιστημίου του Μόσταν και το United World College in Mostar. Από το 2000 ως σήμερα έχει εμψυχώσει εργαστήρια μέσω του, ή σχετικά με, το Δράμα και το Θέατρο στην Εκπαίδευση, το Θέατρο Φόρουμ, το Επινευόμενο Θέατρο, το σωματικό θέατρο, το παιχνίδι ρόλων στην ψυχοθεραπεία (στην Ελλάδα, Μ. Βρετανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Παλαιστίνη, Ολλανδία, Χονγκ Κονγκ, Αίγυπτο, Σουηδία). Ως μόνιμη συνεργάτις του Κέντρου Θεατρικών Ερευνών Νόβι Σαντ (CPI Novi Sad), από το 2014 εμψυχώνει εργαστήρια με θεατρικές ομάδες παιδιών, εφήβων και νέων στο Θέατρο Νέων του Νόβι Σαντ, επιμορφώνει εκπαιδευτικούς μέσω του Διαδικαστικού Δράματος και του Θεάτρου Φόρουμ, επινοεί προγράμματα Δράματος στην Πινακοθήκη και προγράμματα Θεάτρου στην Εκπαίδευση κατά του σχολικού εκφοβισμού μέσω του Θεάτρου Φόρουμ.